

גליון מיוחד בנושא

ט"ו באב

דרכי העבודה וביאור המנהגים

לחשוב מחדש לעשרה

דברי אגדה הלכה למעשה

מעובד מתוך כתביו של הנאון
רבי דוד גולדשטוף שליט"א

עבודת ט"ו באב

השבטים לבוא זה בזה (במדבר כז, ח).
וחשבו ישראל שהוא דין לעולם.

וכתב התוספות ר"ד (שם) שלא חידשו
דין כנגד הנאמר למשה, אלא ממשה
עצמו קיבלו כן, ולא פרסמו זאת עד
שיתיישבו בנחלותיהן. וכשנתיישבו,
פרסמו הדבר ברבים שהציווי לא היה
אלא לאותו הדור בלבד.

והשמחה בזה היא, שאף שכל שבט
קיבל נחלה לדורות לבדו, מכל מקום
יחד שבטי ישראל, ואין החלוקה ביניהם
אלא בזכרים בלבד, אבל הנקבות מותרות
לעבור משבט לשבט.

נמצא שביום זה התאחדו ישראל
בנישואין. ואף שלא נישאו באותו יום,
שהרי נותנים לאשה זמן להכין נישואיה
(כתובות נז, א), מכל מקום באותו היום הוכן
הדבר, וזה כעניינו של יום המכין את
האחדות שתהיה בהמשך הזמן.

השלישי - הותר שבט בנימין לבוא בקהל

הדבר השלישי - הותר שבט בנימין
לבא בקהל. ביאור הדבר: אחרי מעשה
פלגש בגבעה (שופטים כא, א), נשבעו
ישראל שלא יתנו נשים לשבט בנימין,
ולא נשארו בהם נשים, ועתיד היה שבט
בנימין להיכחד ח"ו מישראל. עד שביום
זה נתנו להם נשים, ועל ידי כך נשארו
מאוחדים כל הי"ב השבטים שבישראל
[וכתב העקידת יצחק (שער לג עמ' רעב)
שאם יתבטל שבט אחד יתבטל שם
ישראל]. ואף כאן לא אירע הדבר מיד,
אלא אותו היום הכשיר את הדבר.

הרביעי - הותרו ישראל לעלות לרגל

הדבר הרביעי - הותרו ישראל לעלות
לרגל. ביאור הדבר: ירבעם בן נבט
הציב שומרים שלא יעלו ישראל לרגל,

אליו בחיבה כבראשונה. ולכאורה יש
לפנינו סתירה מה היתה הסיבה שקבעו
את היום טוב, האם מחמת שכלו מתי
מדבר, או מחמת שחזר הדיבור למשה.

ונראה ליישב על פי דברי הרמב"ם
בפירוש המשנה: "כשכלו מתי מדבר, אז
בטח לבם והבינו שכבר בא הרצון, ונגמר
החרון ונסתלק מהם, לכך עשו אותו מאז
יום שמחה". ויש להבין, מהיכן ידעו שבא
להם הרצון, והרי יתכן שלא מתו כיון
שכלו האנשים החטאים.

וצריך לומר, שהראיה לזה שנתפייס עמם
הקב"ה, היה מכך שמאותה שעה חזר
הדיבור עם משה בחיבה, וכמו שסיים
רש"י שם "ללמדך שאין השכינה שורה
על הנביאים אלא בשביל ישראל. ובזה
מתחברים יחד שני הטעמים לקביעת
היום טוב.

ג] והנה עיקר השמחה בכך שגמרו למות,
היתה משום שמעתה הם ראויים להיכנס
לארץ (ראה דברים ב, טז). ואף שעדיין לא
נכנסו לארץ עד השנה הבאה בחודש
ניסן (יהושע ד, יט), מכל מקום ביום זה
תמה קללת דור המדבר. ודבר זה עניינו
הכנה לאחדות ישראל שתהיה בהמשך,
בעת כניסתם לארץ כאחד להיות עם ה'
בארץ ישראל.

ד] למדנו מדברי הירושלמי שכבר בעת
שאירע הדבר הראשון קבעוהו ליום טוב,
ולא רק אחר שאירעו כל ששת הדברים.
וכתב רבי צדוק הכהן (ישראל קדושים עמ'
כא) שקדושת יו"ט דט"ו באב הוא מצד
מנהג ישראל. ויש להעיר, שכיון שהיה
הדבר בימי משה רבינו, ודאי לא קבעו
המנהג אלא מדעתו. ונמצא שהוא מנהג
שתיקנו משה רבינו.

השני - הותרו ישראל זה בזה

הדבר השני - הותרו ישראל זה בזה.
ביאור הדבר: בעקבות טענת בנות צלפחד
לב ל תסוב נחלה משבט לשבט, נאסרו

ששה דברים אירעו בט"ו באב - ויסודם ההכנה לאחדות

אמרו חז"ל (תענית כו:): "לא היו ימים
טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום
הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות
וחולות בכרמים". והנה, יום הכיפורים
מובן מדוע היתה בו שמחה יתירה - כי
הוא יום סליחה ומחילה, אך יש להבין
מה המיוחד ביום ט"ו באב.

ומבואר בגמרא (שם ל:) שבט"ו באב
אירעו ששה דברים, וכפי שיתבאר להלן.
ונראה שהיסוד המשותף לכולם הוא -
שהם הכנה והכשר לחיבור ואיחוד של
הדברים שנופרדו. [זה הסיבה שט"ו באב
חל באותו יום בשבוע שבו חל שביעי
של פסח. מפני שבשביעי של פסח נקדע
הים וחזר לאיתנו, והדביק הנחלקים דיבוק
גמור].

הראשון מששת הדברים הוא שכלו מתי
מדבר, ואז נקבע יחודו של יום, ומכאן
ואילך שאר הדברים התגלגלו לאותו יום
מחמת ייחודו בענין זה.

הראשון - כלו מתי מדבר

א] הדבר הראשון - כלו מתי מדבר.
ביאור הדבר: כשנגזרה מיתה בחטא
המרגלים, בכל שנה בערב תשעה באב
היה כל אחד חופר לו קבר וישן בו. וכל
שנה היו עושין כן, ובשנת ארבעים עמדו
כולן חיים, תמהו ואמרו: שמא טעינו
בחשבון החודש, חזרו ושכבו בקבריהן
עד ליל חמשה עשר, וידעו שחשבון
חודש מכון, וכבר ארבעים שנה של
גזרה נשלמו, קבעו אותו הדור לאותו
היום יום טוב (רש"י, עפ"י ירושלמי תענית פ"ד
ה"ז).

והנה בגמרא שם (ל:) הוסיפו, שעד שלא
כלו מתי מדבר לא היה הדיבור עם משה,
ופירש רש"י (שם, ובדברים ב, טז) שלא
נתייחד עימו הדיבור בלשון חיבה פנים
אל פנים, וביום ט"ו באב חזר הדיבור

וביום זה ביטל אותם הושע בן אלה מלך ישראל. ובזה היתה הכנה לעליית ישראל לרגל, להתאחד ברגלים עם הקב"ה, ועם שבטי יהודה ובנימין הגרים בירושלים.

החמישי - ניתנו הרוגי ביתר לקבורה

הדבר החמישי - ניתנו הרוגי ביתר לקבורה. ביאור הדבר: אנדריינוס קיסר גדר כרמו בהרוגי ביתר, ולא הניח לקבורם (אי"כ ב, ד). ובט"ו באב הותרו לקבורה.

והנה כתב הרמב"ן (תורת האדם קבורה קי) שהקבורה בקרקע היא מצוה משום שנאמר 'ואל עפר תשוב'. ונמצא שביום זה הוכן הדבר לאחד את ההרוגים באדמתם.

השישי - פסקו מלכרות עצים למערכה

הדבר השישי - פסקו מלכרות עצים למערכה. טעם הדבר מבואר בגמרא לפי שביום זה תשש כוחה של חמה ואין העצים מתייבשים.

וביום זה גם מתחילים הלילות להתארך, ועל כן אמרו חכמים (שם): מכאן ואילך, דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יסיף, ותקבריה אימיה. ופירש רבינו גרשום: מכאן ואילך מוסיפין לעסוק בתורה. וכן נפסק להלכה ברמ"א (י"ד רמז, כג), ובמשנה ברורה (ורלה סק"ב).

ונמצא שכרך הקב"ה בטבע העולם שני דברים אלו יחד: שיפסק כוחה של חמה, ושיתחילו הלילות להתארך, ועל ידי כן יפסיקו מקיום המצוה של כריתת העצים ויסיפו בלימוד התורה.

ויש לעיין מהי השמחה בזה שעברו מקיום מצוה אחת לחברתה, והרי שניהם קיום רצון ה', ומה לי מצוה זו או מצוה זו. אלא מבואר בזה מעלת התורה יותר מכל המצוות, וכמו שכתב הט"ז (י"ד רנא, ו) שאף שאין דבר העומד בפני פיקוח נפש, מכל מקום יש יותר זכות לעוסק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות (וילף לה ממרדכי). ובפאת השולחן (הקדמה ה). מסופר שאבי הגר"א מנעו מללמוד חכמת סמי הרפואה, כדי שלא יבטל מלימודו כאשר יצטרך ללכת לרפא להציל נפשות.

וזו היתה שמחתם, שפסקו מקיום המצוה והתחילו להוסיף בלימוד התורה. ובזה יש לפרש כוונת התפילה 'ותן חלקנו בתורתך', שאנו מבקשים שהמצוות יתקיימו על ידי אחרים, וה' חלק' שלנו בעבודת ה' יהיה רק בלימוד התורה.

ט"ו באב ויום הכיפורים - ימים טובים לישראל

יש להבין את ההשוואה שהשוו חכמים בין ט"ו באב ליום הכיפורים. ועוד, למה דווקא בימים אלו היו בנות ישראל חולות בכרמים.

נראה, כי תחילת ההשוואה ביניהם היא בענין תלמוד תורה, שעל יום הכיפורים דרשו חכמים (תענית כו:): 'יום חתונתו זה יום מתן תורה', ופירש רש"י יום הכיפורים שניתנו בו לוחות האחרונות. ועל יום ט"ו באב נאמר בגמרא כי מיום זה והלאה הלילות מתארכים ומוסיפים בלימוד התורה.

ומתוך כך השוו ביניהם גם לענין שיהיו הנשים חולות בכרמים. כי כדי שיהנוגו כן בלי שיחטאו, היו צריכים ימים שהעם דבוקים בתורה, שבכוחה לפוצץ כוחו של היצר (סוכה נב:).

וכתוצאה מכך, הושוו שניהם גם לענין סליחה ומחילה. שביום הכיפורים זה עיקרו של יום, ובט"ו באב שנתייחד לנישואין, אמרו (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) שכל הנושא אשה מוחלים לו על כל עוונותיו.

גדר השמחה ביום זה

א[כתב המאירי (תענית לא:): "היו נוהגים לשמוח שמחה יתירה יתר מכל שאר הימים טובים באלו שני הימים". ואף שמבואר בסוכה (נא) גודל שמחת בית השואבה, כתב הריטב"א (ב"ב קכא) ששם היתה השמחה בבית המקדש לחוד, ובגדולי ישראל וגדולי כהונה ולויה בלבד, ואילו כאן בכל ישראל.

וטעם השמחה הגדולה, יתכן לפרש על פי דברי הרמ"א (ש"ת ה) "אמר החכם, לא טעם טעם שמחה, מי שלא טעם שמחת ספיקות והתרתם". וכן ביום זה היתה שמחה של התרת ספק, שהרי באותה

שנה שכלו מתי מדבר היו ישראל בספק מתשעה באב ועד לט"ו באב האם תמה הגזירה, ובט"ו באב נפשט הספק. ועל כן היתה שמחתם גדולה כל כך.

ב[אמנם נראה לבאר ביותר עומק טעם השמחה הגדולה ביום הזה, מפני שעניינו של יום הוא בהתאחדות הנבראים זה בזה. והנה ה' אחד ושמו אחד, אמנם את הבריאה ברא בחלוקות לנפרדים, ותפקיד הברואים לאחד הנפרדים ולהחזיר את העולם כולו לשורש אחד. ועל כן ביום המיוחד לענין האחדות והחיבור, שמח הקב"ה שמחה גדולה, ואנו שמחים עמו. כי אין שמחה ליוצר יותר מהזמן שהיצירה מגיעה אל תיקונה.

והדברים עולים בקנה אחד עם מה שפירש המהרש"א (תענית כו:): בכוונת המשנה, שהתיבות 'ביום שמחת ליב' מדברים על יום ט"ו באב. דהיינו, שזה זמן שמחה של הקב"ה, וישראל שמחים עמו.

עבודת ט"ו באב בזמן הזה

א[כתב השולחן ערוך (קלא, ו): אין אומרים תחנון בט"ו באב. ומבואר שאף בזמן הזה הוא יום שמחה. ולפי המבואר שעיקרו של יום בחיבור ואחדות הנפרדים, גם בזמן הזה צריך לנהוג כן. ועל כן עבודת היום היא, להרבות השלום בין איש לאשתו, ובין שבטי ישראל. ולהתחבר לתורה, ולארץ ישראל. ולצפות לבנין המקדש והעליה לרגל.

ב[ובדרך השמחה ביום זה, כתב הרשב"ם (ב"ב קכא). שעשו אותו משתה ושמחה, וכן העתיק המטה משה (תעניות תשעה). והנהוג כן יאמר דברי תורה וזמירות בסעודה, כפי שנוהגים ישראל כשאוכלין ושותין (מגילה יב:). אמנם במדרש לפנינו (אי"כ לג) מבואר שעשאוהו רק יום טוב, ולא קבעו בו סעודה ומשתה, וכן כתב האגרות משה (אר"ח קנז).

וכתב בספר סדר היום (ט"ו באב) שראוי להתנהג בו בשמחה וששון, ולחת שבח והודאה למקום ששמחנו בכל העניינים שאירעו ביום זה, ולהרחיק יגון ואנחה.

לעילוי נשמת אבי מורי הכ"מ
הר"ר יוסף יעקב בהר"ר אריה ליב גולדשטוף זצ"ל
נלב"ע כ"א טבת תשפ"ו

איש ישר דרך, מתמיד בתורתו, מתבטל בביטול גמור לרבותיו, עבד את ה' בצניעות, ועולה לא נמצא בשפתיו

להנצחות ולקבלת הגליון במייל
L0527114615@gmail.com